

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА КОНФЛІКТОЛОГІЯ

УДК 323.11(477): 327.5

DOI: 10.33663/1563-3349-2019-85-232

С. А. АСЛАНОВ

ДЕСТАБІЛІЗАЦІЯ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДТРИМАННЯ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Здійснено аналіз класифікації типів етнополітичної стабільності у Російській Федерації, зокрема динамічної, статичної та абсолютної. Автор доходить висновку про беззаперечний дестабілізаційний етнополітичний вплив Росії на сусідні держави.

Ключові слова: *етнічний конфлікт, етнополітична стабільність, етнонаціональна політика, етнополітична дестабілізація.*

Aslanov Stellas. Destabilization of neighbour countries as a mechanism for maintaining the ethnopolitical stability of the Russian Federation

The author suggests an in-depth analysis of ethnopolitical stability types in the Russian Federation, particularly their classification into dynamic, static and absolute. The author concludes that Russian ethnopolitical influence on the neighbour states is undeniably destabilizing.

Key words: *ethnic conflict, ethnopolitical stability, ethnopolitical policy, ethnopolitical destabilisation of neighbour countries.*

Актуальною проблемою сучасної політичної науки є вивчення політико-правового забезпечення стабільності у Російській Федерації – державі, що використовує етнополітичну нестабільність як привід для втручання у справи суверенних пострадян-

© АСЛАНОВ Стеллас Антипович — доктор політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління Ужгородського національного університету; ORCID 0000-0001-5510-0998; e-mail stelas1969@gmail.com

ських держав, здійснення військової агресії, анексії територій, а також як технологію дестабілізації ситуації в них. Російська Федерація на нинішньому етапі розвитку своєю зовнішньополітичною діяльністю становить головний фактор, джерело етнополітичної нестабільності у всьому регіоні. Держава заохочує сепаратистські рухи, підтримує фінансами, зброєю, гуманітарною допомогою відцентрові тенденції в пострадянських країнах з метою утримання їх під своїм геополітичним та економічним контролем. При цьому жорстко стабілізує ситуацію всередині Російської Федерації, придушуючи будь-які прояви політичної та етнополітичної нестабільності, в тому числі за допомогою недемократичних механізмів та застосування сили¹.

Незважаючи на те, що етнополітичну стабільність Російської Федерації можна класифікувати як статичну, негнучку, вертикальну мобілізаційну, ці ознаки не впливають з етнонаціонального законодавства та законодавства щодо національної безпеки, яке, на перший погляд, базується переважно на демократичних стандартах. Для Росії більше, ніж для будь-якої іншої країни, характерна практика оформлення державної політики у найбільш важливих сферах суспільного життя у вигляді політичних документів — доктрин, концепцій чи програм, а не прийняття законів. Справа в тому, що стратегії, концепції, доктрини як політичні документи є набагато гнучкішими від загальнообов'язкових до виконання нормативно-правових актів — законів. Вони відрізняються довільністю формулювань, отже, можуть бути витлумачені органами влади, правоохоронними органами на свій розсуд, залежно від державницької доцільності та розуміння ними національних інтересів РФ, яке часто не збігається із загальновизнаними демократичними стандартами захисту прав людини.

Це підтверджує позиція російського етнополітолога В. Тішкова, який вважає, що на відміну від текстів законів, а тим більше Основного Закону — Конституції, доктринальні документи є офіційними орієнтирами, а не обов'язковими приписами для влади і громадян. Однак, підкреслює дослідник, у ситуаціях суспільних трансформацій значущість такого роду орієнтирів дуже велика: закон — це більш консервативний текст, що зазвичай оформляє вже наявну практику; концепція — це офіційний

трактат, націлений на перспективу, який визначає рамки й цілі трансформацій, ініційованих владою². Дійсно, роль громадянського суспільства в ініціюванні суспільних, політичних трансформацій у Російській Федерації мінімальна. Всі основні зміни ініціюються та санкціонуються владою, функції держави, особливо правоохоронних органів, гіпертрофовані.

Якщо в Україні активне, сильне громадянське суспільство зупинило процес трансформації держави в автократію, то громадянське суспільство Росії є надто слабким, несформованим, неконсолідованим, а відтак нездатним протистояти авторитарним діям влади, одноособовому прийняттю рішень, зокрема участі Російської Федерації у війнах та конфліктах, які негативно позначаються на соціально-економічному розвитку держави. Однак експерти впевнені, що тиску Президента і всієї кремлівської влади на росіян і суспільство довго витримати не зможе і країна увійде у фазу нестабільності.

Однак, як вважає В. Портніков, у Росії не буде кольорової революції протесту, насамперед через деконсолідацію російського суспільства, його неоднорідність. Адже надто різні рівні розвитку громадянського суспільства у різних регіонах федерації. «Кожен регіон розвивається за своїм параметрами: хтось як феодальна республіка, хтось як ісламська, як в Чечні, хтось ще якось, це різні ситуації. В Росії більше, ніж 8 десятків регіонів, і в кожного своє життя, своя політична і економічна реальність, і в кожному регіоні події розвиватимуться за власним сценарієм, тому тут не можна нічого передбачити», — підкреслює експерт непрогнозованість розвитку етнополітичної ситуації у РФ³.

Для російського суспільства характерні конформізм та підтримка будь-яких дій, ініціатив влади, навіть якщо вони порушують права людини та демократичні принципи. Про це свідчать назагал всі опитування громадської думки в Російській Федерації. Наприклад, за запровадження цензури в Інтернеті виступає майже половина росіян, причому більшість підтримує повне блокування мережі у разі виникнення національної загрози або масових протестів. Зокрема, 58% опитаних висловилися за допустимість повного відключення Інтернету в країні у випадку дестабілізації ситуації⁴. Крім того, велика частка росіян

виступають навіть проти публікації негативної інформації про чиновників: 73% не вважають за необхідне публікувати в мережі негативну інформацію про держслужбовців, яка їх викриває або дискредитує.

Адже значне число (42%) росіян вважають, що зарубіжні держави використовують Інтернет проти Росії та її інтересів. При цьому висловили впевненість у тому, що Інтернет не потребує регулювання, лише 11% респондентів. Експерти роблять висновок: чим менше росіяни користуються Інтернетом, тим більше небезпеки і загрози для стабільності держави вони вбачають у ньому⁵. Фактично російське суспільство настільки конформістськи налаштоване, що навздогін легітимізує будь-які, навіть протизаконні дії влади, які насамперед шкодять російським громадянам.

Ці соціологічні дані та реальний, невтішний стан розвитку, активності та участі у прийнятті рішень громадянського суспільства Російської Федерації суперечать одному з трьох основних національних інтересів, визначених Стратегією національної безпеки РФ. У документі, зокрема, стверджується, що національні інтереси Російської Федерації на тривалу перспективу полягають: по-перше, у розвитку демократії та громадянського суспільства, підвищенні конкурентоспроможності національної економіки; по-друге, у забезпеченні непорушності конституційного ладу, територіальної цілісності й суверенітету Російської Федерації; по-третє, у перетворенні Російської Федерації на світову державу, діяльність якої спрямована на підтримку стратегічної стабільності й взаємовигідних партнерських відносин в умовах багатопольярного світу⁶. Насправді як влада, так і суспільство працюють на перетворення Російської Федерації на світову державу, яка підтримує свій імідж за допомогою дестабілізації ситуації у сусідніх країнах, збройної агресії, залякування та політичного шантажу.

Характерно, що стратегічними цілями у сфері державної та громадської безпеки Стратегія визначає захист основ конституційного ладу Російської Федерації, основних прав і свобод людини і громадянина, охорону суверенітету Російської Федерації, її незалежності й територіальної цілісності, а також збереження громадянського миру, політичної і соціальної стабіль-

ності в суспільстві. Причому на практиці політична, соціальна, а також етнополітична стабільність як статична стабільність консервації становища, недопущення змін досягається за будь-яку ціну — силовими, недемократичними методами. Така статична стабільність гальмує гармонійний розвиток держави і суспільства, спричиняє відтік інтелектуалів, опозиції, призводить до накопичення невдоволення, етнополітичної, соціальної мобілізації, відкладених експектацій. Ці етнополітичні процеси неминуче призведуть до нестабільності в перспективі. Чим вищою цінністю оголошується стабільність у державі, тим рішуче ламатимуться усталені практики її підтримання або навіть насадження у сучасній Росії.

Сучасне російське суспільство мобілізується за допомогою формування образу ворога, що активно застосовується в етнополітичній мобілізації та формуванні вертикальної мобілізаційної стабільності⁷. Чимало етнополітичних процесів сучасного світу ініціюються і здійснюються в інформаційній площині, переважно за допомогою ЗМІ. Російські експерти нарікають, що країну впродовж усіх років існування лихоманило політичною нестабільністю. Російськими науковцями підкреслюються результати цілеспрямованої інформаційної кампанії проти Росії і росіян за ці роки: «втрата ідентичності, нівелювання ролі інституту сім'ї, формування суспільства атомізованих індивідуумів, руйнування соціальних спільнот і колективних засад. Тобто відбувалася і відбувається дискредитація традиційних цінностей: від релігії і сакральності до патріархальних першооснов російського суспільства, вихолощується наша пасіонарність»⁸. Тим часом участь РФ у етнополітичних конфліктах у сусідніх державах — Грузії, Молдові, Україні подається як війна за традиційні, духовні колективні цінності росіян, за так званий оплот духовності й культури, етнокультурне середовище під узагальненою назвою — «русский мир». Причому росіяни вважають, що в цій війні захищають свої цінності, спосіб життя від зовнішніх ворогів, а не нападають, хоча на практиці Росія завойовує та анексує території сусідніх держав.

Експерти наголошують, що інформаційні війни проти Росії провадяться як на міжнародному і міждержавному рівнях, так і всередині країни: медійні атаки цілеспрямовано трансфор-

мують систему цінностей росіян, культивуючи слухняний конвейер суспільства споживання, атеїстичних нігілістів, які керуються миттєвою вигодою і не мислять стратегічними категоріями. Зауважимо, що до стратегічних категорій належать не добробут, рівень захисту прав, демократія, а імідж Росії як великої держави, її рейтинги військової, ядерної потуги. Мислення стратегічними категоріями демонструють ті найнижчі соціальні верстви населення, які готові терпіти ще більше зубожіння заради розширення Росії за рахунок анексії територій сусідніх держав. Наприклад, зубожілі пенсіонери, що не можуть придбати у достатній кількості продуктів харчування або ліків, але втішаються з іміджу великої держави, в якій проживають, використовуючи поширене гасло «Зато Крым – наш!».

Отже, основним фактором забезпечення політичної, соціальної, етнополітичної стабільності всередині Російської Федерації стала гібридна війна назовні: розв'язання збройних етнополітичних конфліктів у сусідніх пострадянських державах, порушення миру, регіональної безпеки, добросусідських відносин із ними. Росія формує образ ворога для стримання дестабілізації всередині держави, викликаній соціально-економічними труднощами, санкціями, падінням економіки та рівня життя населення.

Росія надає колосального значення стабільності – політичній, соціальній, етнополітичній, в якій держава постає головним гарантом забезпечення, утвердження та підтримання. Однак правова база існує паралельно з практичною політикою, не завжди знаходячи в ній відображення.

Етнополітична стабільність як статична стабільність консервації становища, недопущення змін досягається за будь-яку ціну. Така модель стабільності гальмує розвиток держави і суспільства, спричиняє відтік інтелектуалів, опозиції, призводить до накопичення невдоволення, етнополітичної, соціальної мобілізації.

Роль громадянського суспільства в ініціюванні суспільних, політичних трансформацій у Російській Федерації мінімальна. Всі основні зміни санкціонуються владою, функції держави, особливо правоохоронних органів, гіпертрофовані. Громадянське суспільство Росії є надто слабким, несформованим, некон-

солідованим, відтак нездатним протистояти авторитарним діям влади, одноособовому прийняттю рішень, зокрема участі Російської Федерації у війнах та конфліктах, які негативно позначаються на соціально-економічному та етнополітичному розвитку держави.

1. Norberg J., Westerlund F. Russia and Ukraine: Military-strategic options, and possible risks, for Moscow. *Swedish Defence Research Agency*. URL: <http://www.foi.se/Global/Vår%20kunskap/Säkerhetspolitiska%20studier/Ryssland/Briefings/RUFS%20Briefing%20No.22.pdf>. 2. Тишков В. О концепции государственной национальной политики. URL: http://valerytishkov.ru/cntnt/publikacii3/publikacii/o_konzepti.html. 3. Віталій Портников: В Росії не буде Майдану. *Вголос*. URL: http://vgolos.com.ua/articles/vitaliy_portnykov_v_rosii_ne_bude_maydanu_155307.html?print. 4. Как нам отрегулировать Рунет? Социологический опрос / ВЦИОМ. URL: <http://wciom.ru/index.php?id=236&uid=115344>. 5. Сурмачева Е., Артемьев А. Больше половины россиян поддержали бы отключение правительством интернета / РБК. URL: <http://top.rbc.ru/politics/03/08/2015/55be1e2b9a794766b9f9cef3>. 6. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года утверждена Указом Президента Российской Федерации от 12 мая 2009 г. № 537 / Совет безопасности Российской Федерации. URL: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>. 7. Кривицька О. «Етнічний антагонізм» лікується толерантністю. *Віче*. 2001. № 8. С. 44. 8. Национальная безопасность РФ: проблемы и пути решения / НИРСИ. URL: <http://www.nirsi.ru/84>.

References

1. Norberg J., Westerlund F. Russia and Ukraine: Military-strategic options, and possible risks, for Moscow. *Swedish Defence Research Agency*. URL: <http://www.foi.se/Global/Vår%20kunskap/Säkerhetspolitiska%20studier/Ryssland/Briefings/RUFS%20Briefing%20No.22.pdf>. 2. Tishkov V. O koncepcii gosudarstvennoj nacionalnoj politiki. URL: http://valerytishkov.ru/cntnt/publikacii3/publikacii/o_konzepti.html. 3. Vitalii Portnykov: V Rosii ne bude Maidanu. *Vholos*. URL: http://vgolos.com.ua/articles/vitaliy_portnykov_v_rosii_ne_bude_maydanu_155307.html?print. 4. Kak nam otregulirovat Rунet? Sociologicheskij opros / VCIOM. URL: <http://wciom.ru/index.php?id=236&uid=115344>. 5. Surmacheva E., Artemev A. Bolshe poloviny rossiiyan podderzhali by otklyuchenie pravitelstvov interneta / RBK. URL: <http://top.rbc.ru/politics/03/08/2015/55be1e2b9a794766b9f9cef3>. 6. Strategiya nacionalnoj bezopasnosti Rossijskoj Federacii do 2020 goda utverzhdena Ukazom Prezidenta Rossijskoj Federacii ot 12 maya 2009 g. № 537 / Sovet bezopasnosti Rossijskoj Federacii. URL: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>. 7. Kryvytska O. «Etnichnyi antahonizm» likuietsia tolerantnistiu. *Viche*. 2001. № 8. S. 44. 8. Nacionalnaya bezopasnost RF: problemy i puti resheniya / NIRSI. URL: <http://www.nirsi.ru/84>.

Aslanov Stellas. Destabilization of neighbour countries as a mechanism for maintaining the ethnopolitical stability of the Russian Federation

It is highly informative to contemplate political and legal framework to ensure stability in the Russian Federation, a state that itself uses ethnopolitical instability as an excuse to intervene in the affairs of sovereign states of the post-Soviet bloc, proceeding with military aggression, annexation of territories, as well as a technology of situation destabilisation.

At present, the Russian Federation is both a major factor and the source of ethno-political instability throughout the region. The state encourages separatist movements, financially supporting centrifugal tendencies in post-Soviet countries, supplying weapons and humanitarian aid in order to keep them under its geopolitical and economic control in order to prevent them from joining the EU and NATO. However, it severely stabilizes the situation within the very Russian Federation, suppressing any manifestations of political and ethnopolitical instability, including through non-democratic mechanisms and the use of force.

Although the ethnopolitical stability of the Russian Federation can be classified as static, non-flexible, and of vertical mobilization, these characteristics do not result from ethno-national and national security legislation, which, at first glance, is based largely on democratic standards.

Practically speaking, the hybrid war beyond its own boundaries (provoking armed ethno-political conflicts in neighbour post-Soviet states, breaching peace, regional security, and good neighbourly relations with neighbour states) has become a major factor to ensure political, social, ethno-political stability within the Russian Federation. Russia is increasingly creating and reiterating the image of the enemy in order to avert destabilization within the country, caused by socio-economic difficulties, sanctions, economic decline and the population standard of living.

Key words: ethnic conflict, ethnopolitical stability, ethnopolitical policy, ethnopolitical destabilisation of neighbour countries.